

УДК 373.3(477-22)(091)"195/201"

Ольга БЕРЛАДИН

здобувач, начальник відділу сприяння працевлаштуванню студентів
і випускників Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
e-mail: ola.lutzk@hotmail.co.uk

ПОЧАТКОВА ШКОЛА СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ПРОБЛЕМИ

У статті здійснено історіографічний аналіз проблем розвитку початкової школи сільської місцевості в Україні (II половина ХХ – початок ХХІ століття); проаналізовано основні підходи до відбору джерельної бази історико-педагогічного дослідження; проведено міждисциплінарний відбір джерельної та історіографічної бази, зумовлений сутнісними особливостями розвитку загальноосвітнього навчального закладу I ступеня сільської місцевості на основі хронологічного і проблематичного підходів.

Історіографічний аналіз проблеми дослідження уможливив отримання нових знань і висновків щодо педагогічних явищ, внеску педагогічної теорії в обґрунтування тенденцій і суперечностей, які були характерні для трансформації початкової школи сільської місцевості в окреслених хронологічних межах. Визначено перспективи у дослідженні запропонованої проблеми.

Ключові слова: історіографія, джерельна база, підходи, міждисциплінарний підхід, проблеми розвитку початкової школи сільської місцевості.

Проблеми розвитку початкової школи сільської місцевості в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ століття як освітнього феномену, одного з основних джерел національного і духовного відродження та збереження культурно-історичних традицій українського народу, потребують ретельного аналізу (в тому числі із залученням історіографічних праць, документів нормативно-правової бази, архівних матеріалів) та оновлення концептуальних підходів. Досягти успіху в модернізації сучасної початкової школи сільської місцевості допоможе ґрунтовне вивчення, об'єктивна оцінка, творче осмислення кращих надбань національних та зарубіжних історико-педагогічних досліджень, науковою платформою яких прийнято вважати історіографію (Л. Березівська, В. Биков, Н. Гупан, О. Сухомлинська та ін.), позаяк історіографічний концепт є основою виявлення стану проблеми в історико-педагогічній науці (Г. Іванюк).

Історія розвитку сільських початкових шкіл означена доробком кількох генерацій визначних українських педагогів, громадських і культурно-освітніх діячів (Б. Веселовський, Б. Грінченко, М. Корф, Т. Лубенець, С. Сірополко, С. Русова, Я. Чепіга), науковими розвідками сучасних учених Ю. Багно, С. Бричок, О. Драч, Г. Іванюк, Я. Корж, В. Кузь, З. Онишків, О. Савченко, Б. Ступарик, О. Сухомлинська та інші).

Основою для обґрунтування підходів щодо добору джерелознавчої бази з означеної теми є праці українських науковців, у яких висвітлюються загальні підходи стосовно відбору історіографії та джерельної бази історико-педагогічних досліджень, зокрема: система джерелознавчої бази педагогіки (В. Биков [1]), ключові ідеї про комплексний підхід до виокремлення джерелознавчої бази історико-педагогічного дослідження з позиції «багатовекторності видів джерел» (Н. Гупан [3]), розвиток школи в умовах трансформації системи освіти (Л. Березівська [2], О. Фізеші [13]) та ін. Вагомий пласт історіографічних досліджень засвідчує значний інтерес науковців до вироблення підходів щодо систематизації історико-педагогічних джерел. Окреслені підходи до відбору джерельної бази склали основу нашого дослідження.

В історіографічних працях українських учених [3; 4; 11] стверджується думка про вироблення підходів щодо систематизації джерел дослідження. Актуалізуємо ті, що, на наш погляд, є науково значущими для дослідження проблем розвитку початкової школи сільської місцевості в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). З огляду на специфіку проблеми та відсутність її цілісного дослідження, історіографічні праці можуть слугувати джерелами історико-педагогічного пошуку [4], оскільки розкривають тенденції, закономірності розвитку освітніх закладів, у тому числі і по-

чаткової школи сільської місцевості в зазначених хронологічних межах.

Мета статті – здійснити аналіз історіографічних напрацювань та джерельної бази дослідження в аспекті проблем розвитку початкової школи сільської місцевості в межах окресленого часового поля.

Передусім, відзначимо, що термін «історіографія» у «Новому тлумачному словнику української мови» трактується як: 1. Наука, що вивчає розвиток і нагромадження знань з історії суспільства, а також історичні джерела. 2. Сукупність історичних творів, що стосуються певного періоду або якої-небудь проблеми; історична бібліографія [8, 199]. Фахівець у галузі історії педагогіки, професор Н. Гупан пропонує в залежності від аспекту проблеми дослідження вживати поняття «історіографія» як у широкому розумінні – «системний аналіз та узагальнення всього масиву літератури з певної галузі наукового знання, що видавалась, із метою висвітлення процесу розвитку та відповідних методів дослідження певного, досить великого за часом, історичного періоду», так і у вузькому – «історіографія окремої проблеми, наприклад, розвитку школи, освіти, педагогічної думки тощо або аналіз досліджень певного хронологічного періоду (декількох десятиріч, століття)» [3, 7–8].

Джерелознавча база проблем розвитку початкової школи сільської місцевості в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) є багатоплановою, оскільки предмет дослідження лежить у площині соціально-економічної (культурної, демографічної) та педагогічної сфер. Основою для її обґрунтування є праці з джерелознавства В. Бикова [1], Н. Гупана [3], О. Сухомлинської [11]. Так, зокрема, Н. Гупан пропонує здійснювати історіографічний аналіз «за такими принципами:

- за методологією вивчення освітніх явищ і процесів минулого розрізнялись історичні праці, де висвітлюються педагогічні феномени з точки зору розвитку загальнокультурних процесів (наявність та кількість закладів освіти в різних регіонах, кількісний та якісний склад тих, хто навчає та вчиться, матеріально-технічна база навчання тощо); історико-педагогічні праці, де домінантою є вивчення процесу навчання (виховання) під кутом зору його мети, завдань, змісту, форм, методів, способів викладання тощо;

- за змістом визначались наукові дослідження (монографії, наукові статті, дисертації), популяризаторські праці (публіцистика, науково-популярні видання), навчальні (посібники, підручники), довідникова література (енциклопедії, бібліографічні покажчики, словники тощо), хрестоматійні видання (збірки документів, видання творів тощо);

- за хронологічними рамками дослідження диференціювались історичні та сучасні (автентичні) праці, тобто праці, написані сучасниками розглядуваних явищ і процесів» [3, 17–18]. Відтак, для систематизації історико-педагогічних праць учений пропонує три підходи: проблемно-тематичний, хронологічний та персоналізований.

У науковій праці «Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем» О. Сухомлинська обґрунтувала основні підходи до історико-педагогічних праць, що складають методологічне підґрунтя дослідження та їх типологію, яка ґрунтується на соціокультурній, культурно-антропологічній і педагогічній домінантах [11, 2].

Провідний науковець, автор фундаментальних праць із проблем сільської школи Г. Іванюк, виокремлюючи сутнісні особливості та багатоплановість історико-педагогічного дослідження, визначає потребу його вдосконалення, пропонує відхід від формаційного підходу джерельної бази до інтердисциплінарного, класифікуючи джерела за окремими групами: історіографічного характеру, документальні, оповідні та особового походження, масові, підручникотворення та електронні джерела [4].

Правомірно, що висвітлення проблем розвитку початкової школи сільської місцевості (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) потребує конкретизації сутності історико-педагогічних знань. У руслі дослідження важливими нам видаються думки Г. Корнетова про міждисциплінарність історико-педагогічних знань: вони є історичні, оскільки розглядають минуле в розвитку; культурологічність історико-педагогічних знань полягає в розвитку педагогічних процесів минулого в контексті багатогранної людської культури; соціологічність знань бачиться в динаміці соціальних взаємодій інституцій; вони є і політологічними, тому що розглядають розвиток історико-педагогічного процесу в контексті розвитку держави [6, 85].

Отже, в історико-педагогічному дослідженні реалізуються міждисциплінарні зв'язки, що зумовлюються інтердисциплінарним підходом, які ґрунтуються на джерелах із історії педагогіки, соціології, економіки, демографії та педагогічних закономірностях явищ і процесів.

Зазначимо, що історіографічний аналіз окресленої проблеми здійснювався нами відповідно до прийнятої в сучасній історико-педагогічній науці періодизації розвитку школи й освіти в Україні і складається з двох періодів: I – друга половина ХХ ст. до 1991р., II – 1991–2014 рр. Такий поділ репрезентує важливі віхи у суспільно-політичному житті України, методології, підходах до вивчення педагогічних явищ загалом та початкової школи сільської місцевості зокрема.

При здійсненні аналізу історіографічних джерел щодо функціонування початкових шкіл сільської місцевості першого періоду до уваги бралися дослідження, видані до 1991 року, в яких розглядався загальний процес розвитку освіти в Україні, тобто джерела, які були дотичними до заявленої проблеми. Такими джерелами в аспекті досліджуваної проблеми є праці з історії школи та освіти, що відображають окремі аспекти розвитку початкової школи сільської місцевості в досліджуваній період, а саме: «Нариси з історії школи в Українській РСР (1917–1965)» (М. Гриценко, 1966), «Розвиток суспільного виховання в Українській РСР (1917–1967)» (А. Бондар, 1968).

Важливе значення в контексті нашого дослідження мають наукові студії вчених, у яких аналізується соціально-економічний розвиток українського села у 50–80-х роках ХХ століття, його інфраструктури, проблеми соціальної сфери, питання вдосконалення шкільної мережі, поліпшення матеріально-технічної бази сільських шкіл, забезпечення кваліфікованими педагогічними кадрами тощо. Зокрема, у монографії П. Жильцова «Воспитательная работа в сельской школе» (1980) (на прикладі сільських загальноосвітніх навчальних закладів УРСР, РРФСР, БРСР) автор досліджує особливості виховної роботи у загальноосвітніх школах сільської місцевості, характеризує соціально-економічний стан села, сільського жителя, специфіку професійної діяльності і побуту сільського вчителя. Розробка вченими (Л. Борисова, І. Дрозд, Т. Заславська та ін.) моделі соціальної структури сільського населення дозволяє побачити роль і місце сільської школи в її динаміці та ін-

теграції. Однак у названих джерелах початкова школа сільської місцевості не виступає предметом спеціального цілісного дослідження, а слугує лише контекстом для висвітлення зазначених проблем.

Динаміку розвитку початкових шкіл сільської місцевості 60–80 років ХХ століття засвідчують статистичні збірники «Народна освіта, наука і культура в Українській РСР. Статистичний збірник(1973), «Народне господарство в Українській РСР у 1975 році. Статистичний щорічник» (1976) та ін., відображаючи статистичну звітність щодо кількості сільських шкіл, учительського та учнівського контингентів тощо. Однак вони не охоплюють статистичними даними багатьох питань організації освіти саме в початкових школах сільської місцевості. Для з'ясування історичних явищ, фактів, що впливали на розвиток сільської школи в окреслених хронологічних межах дослідження, значущість мають наукові праці з історії (Г. Кривчик, С. Тимченко та ін.).

Знаково, що проблему діяльності й розвитку сільської школи окресленого періоду на рівні педагогічної теорії порушив, дослідив, пропустив через власний педагогічний досвід В. Сухомлинський. У монографіях педагога та інших працях (загалом авторству видатного вченого і педагога належить понад 36 монографічних творів і брошур та понад 600 статей) подано узагальнений досвід організації навчально-виховного процесу у сільській школі. Педагог, розглядаючи особливості сільської школи, насамперед сутність її соціокультурної функції, педагог наголошує: «Сільська школа далеко не те, що школа міська. На неї покладається зовсім особлива місія. Сільська школа – найважливіший, головний, іноді – в силу умов, що складаються, – єдиний осередок культури. Вона задає тон усьому інтелектуальному, культурному і духовному життю села» [12, 418].

Вагомі дослідження, в яких розкриваються проблеми початкової школи сільської місцевості та оптимальні шляхи їх розв'язання представлені науковими напрацюваннями В. Помагайби «Робота вчителя в малокомплектних школах» (1968), Г. Суворової «Совершенствование учебного процесса в малокомплектной начальной школе»(1980), Л. Борисової «Сільська школа. Проблеми і перспективи» (1978), У названих працях йдеться про особливості організації навчально-виховного процесу у малокомплектних початкових сільських школах, умови та

шляхи його поліпшення, обґрунтовано типологію сільських шкіл, причини слабкої якості знань учнів, необхідність спеціальної професійної підготовки вчителя, подається аналіз їх діяльності та стратегія розвитку.

Узагальнений історіографічний огляд засвідчує, що у 60-80-х роках ХХ століття дослідження здійснювалися відповідно до соціально-економічних, політико-ідеологічних запитів суспільства, тому багато джерелознавчого матеріалу потребувало нового осмислення, всебічного ґрунтового аналізу на основі науковості, об'єктивності та неупередженості (без ідеологічних догм).

Із метою об'єктивності висвітлення детермінантів (політичних, соціально-економічних) освітніх процесів у початкових школах сільської місцевості спираємося на другу групу історико-педагогічних джерел, які охоплюють період 60–80 років ХХ століття, що проводилися після здобуття Україною незалежності, тому позбавлені ідеологічних обмежень, які довгий час гальмували розвиток історико-педагогічної науки.

Наукову значущість у зазначеному аспекті представляє кандидатська дисертація Г. Щуки, де автором дано теоретичне узагальнення основних проблем розвитку сільської школи (у тому числі і початкової малокомплектної) та рівня її висвітлення в українській педагогічній пресі 50–80-х років ХХ століття, періоду, який визначив основні тенденції й принципи функціонування загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості. Науковець, акцентуючи увагу на суперечливості розвитку школи, надмірному декларуванні та відстороненні її від світових освітніх процесів, домінуванні професійно-трудового спрямування сільської школи, підготовки учнів до сільськогосподарської праці, науковець виокремлює основні принципи раціоналізації мережі загальноосвітніх закладів сільської місцевості [14].

Історіографія освіти та шкільництва досліджуваного періоду представлена спектром наукових праць, що опосередковано розкривають окремі проблеми розвитку початкової школи сільської місцевості. У зазначеному контексті заслуговує на увагу монографія Л. Березівської «Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті» (2008), де здійснено аналіз окремих аспектів сільської школи, охарактеризовано позитивні зрушення: реформування, запровадження методів творчого експериментуван-

ня у навчально-виховному процесі; виокремлено суспільно-політичні, економічні, науково-технічні взаємозалежності та взаємозв'язки, що зумовлюють зміни в галузі освіти. Науковець, розкриваючи позитивні тенденції, не оминає і негативних, пов'язаних із політизацією змісту освіти, орієнтацією на суспільні пріоритети [2].

Для з'ясування передумов розвитку початкової школи сільської місцевості зазначених нами періодів, забезпечення цілісності дослідження педагогічних явищ і процесів виокремлено дисертаційні дослідження із питань історії становлення та розвитку початкових шкіл, які розкривають дотичні проблеми початкової школи сільської місцевості. Адже, як слушно зауважує історик педагогіки О. Сухомлинська, «Нині неможливо розпочати розв'язання проблеми, не визначивши, що ж було зроблено до цього, від чого потрібно відштовхнутись, розвиваючи, розбудовуючи нове знання» [11, 8]. У цьому контексті актуальними є такі праці: Н. Белозьорової «Розвиток початкової освіти в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ століття)» (2011), С. Бричок «Церковнопарафіяльні школи в системі початкової освіти на Волині (друга половина ХІХ – 20-ті рр. ХХ століття)» (2005), Г. Черненко «Соціально-педагогічні засади розвитку початкової освіти в Україні (1917–1933 рр.)» (2004), Ю. Багно «Соціально-культурні компоненти навчально-виховного процесу сільської початкової школи в Україні (1920-ті – початок 1930-х рр. ХХ століття)» (2009) та ін. У названих історико-педагогічних дисертаційних дослідженнях відтворено еволюцію теорії та практики початкової освіти України другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття, обґрунтовано вплив соціально-культурного будівництва держави на розвиток змісту освіти у сільських школах, визначено провідні тенденції українського шкільництва, зроблено висновок про доцільність і можливість використання прогресивних ідей минулого в сучасних реаліях початкової школи сільської місцевості з урахуванням національних та загальноєвропейських інтеграційних процесів і змін.

Другий період історіографії та джерельної бази проблеми дослідження (1991–2014 рр.) пов'язаний із значними змінами у житті українського суспільства, відродженням національної системи освіти, зростанням інтересу вчених до вивчення історії школи, освіти і педагогічної думки в Україні. На цьому етапі з'явилися нау-

кові праці, що характеризуються новою проблематикою, зумовленою пріоритетами розвитку освіти (в умовах розбудови ринкових відносин), її реформуванням (оптимізація, моделювання, модернізація мережі загальноосвітніх закладів сільської місцевості в тому числі і початкових шкіл І ступеня).

Зупинимось на аналізі науково-педагогічних праць, які з огляду на свою теоретичну значимість становлять науковий фундамент сучасних досліджень проблем розвитку початкових шкіл сільської місцевості. На особливу увагу заслуговують наукові досягнення (монографії, посібники, численні наукові статті) академіка О. Савченко, де з позицій особистісно орієнтованої педагогіки висвітлюються основні тенденції початкової освіти у різні періоди розвитку національної школи, визначаються етапи реформування її змісту. Серед пріоритетних завдань науковець виокремлює оновлення змісту особистісно орієнтованої підготовки вчителя для сільської школи, зауважуючи, що сільський учитель має враховувати природні зв'язки формування особистості в умовах родинних стосунків та національних особливостей виховання» [10, 139–142].

Підготовці майбутнього фахівця до професійної діяльності у початковій школі сільської місцевості присвячена докторська дисертація, монографія та численні наукові праці З. Онишківа, де системно висвітлюються теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів до роботи в початковій школі сільської місцевості, обґрунтовуються концептуальні положення та модель системи підготовки майбутніх фахівців до роботи в початковій школі, розкрито дидактико-методичний ресурс підготовки майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі [9].

Заслуговує на увагу обґрунтованість проблеми підготовки вчителя для початкової школи сільської місцевості, забезпечення педагогічних умов, активізації навчально-методичної підготовки, удосконалення технологічних аспектів оволодіння практичними вміннями і навичками організації навчально-виховного процесу; формування професійних особистісних якостей майбутніх фахівців (О. Біда, В. Кузь, А. Кузьмінський, Л. Присяжнюк, О. Побірченко та ін.).

Дослідженню питань, пов'язаних із модернізацією управління малокомплектною початковою школою, яке утверджується як державно-громадське, розробці та впорядкуванню функ-

цій керівника школи та громадських органів, що реалізуються у процесі управлінського циклу, технології прийняття управлінського рішення присвячений вагомий науковий доробок В. Мелешко [7]. Науковець розглядає управління як складову керівництва соціальними системами, а малокомплектну школу як об'єкт, що вимагає врахування специфіки її діяльності.

Знаковою, щодо дослідження соціально-педагогічних засад розвитку сільської школи в Україні (друга половина 1950-х – 1990-ті рр. ХХ століття) є докторська дисертація Г. Іванюк, де проаналізовані тенденції розвитку загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості та виявлено основні суперечності, які були характерні для трансформації завдань, змістовно-методичного та матеріально-технічного забезпечення її діяльності, динаміки мережі, фахової підготовки вчителя, реалізації новаторських педагогічних ідей у авторських школах України. Серед шляхів модернізації сільської школи науковець виділяє посилення ролі місцевого самоуправління при прийнятті рішень щодо відкриття чи закриття шкіл різних типів і структур, затвердження норм створення шкіл І ступеня [5].

У контексті нашого дослідження актуальним є доробок О. Фізеші у частині розробки авторської історико-системної моделі формування початкової школи, виявлення та активізації конструктивного ретродосвіду, персоніфікованих ідей. Аналізуючи особливості організації і змісту діяльності початкової школи Закарпатського краю, науковець визначила провідні тенденції її розвитку, серед яких: залучення громадських організацій до управління освітніми процесами, інтегрований характер навчальних програм із оперттям на європейський досвід, активізація методичної та наукової роботи вчителів тощо [13].

Отже, другий період історіографічного аналізу позначився появою праць, у яких із позицій сучасної парадигми висвітлюються проблеми розвитку, оптимізації, оновлення, реорганізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості, трансформації початкових шкіл сільської місцевості різних типів і структур, підготовки майбутніх фахівців до багатофункціональної професійної діяльності в умовах євроінтеграції.

Різноманітність відбору джерельної та історіографічної бази зумовлена предметом нашого наукового пошуку, що уможливило досто-

вірний аналіз педагогічних процесів і явищ; взаємозв'язків між потребами суспільства щодо якості освіти учнів початкових шкіл сільської місцевості, динамікою мережі загальноосвітніх навчальних закладів, роллю загальноосвітнього закладу I ступеня сільської місцевості в соціальній інфраструктурі села, трансформацією конструктивного історико-педагогічного досвіду, модернізацією професійної підготовки вчителя до роботи в досліджуваному типі шкіл.

Таким чином, проведений історіографічний аналіз проблеми дослідження уможливив отримання нових знань і висновків щодо педагогічних явищ, внеску педагогічної теорії в обґрунтування тенденцій і суперечностей, які були характерні для трансформації початкової школи сільської місцевості в окреслених хронологічних межах. Перспективним вважаємо здійснення аналізу нормативних документів, архівних джерел, які регулювали діяльність початкової школи сільської місцевості у другій половині XX – на початку XXI ст. Подальший аналіз історіографічних досліджень сприятиме науковому осмисленню феномену початкової школи сільської місцевості.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: [монографія] / В. Ю. Биков. – К.: Атака, 2008. – 684 с.
2. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті [Текст] : монографія / Л. Д. Березівська ; Ін-т педагогіки АПН України. – К. : Богдано-ва, 2008. – 406 с.
3. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки / Н. М. Гупан. – К.: АПН, 2002. – 223 с.
4. Іванюк Г. І. Підходи до відбору джерельної бази дослідження соціально-педагогічних засад розвитку сільської школи в Україні (друга половина 50-х – 90-ті рр. XX ст.) / Г. І. Іванюк // Педагогічний дискурс. – 2013. – Випуск 15. – С. 271–279.
5. Іванюк Г. І. Соціально-педагогічні засади розвитку сільської школи в Україні (друга половина 50-х – 90-ті рр. XX століття) : дис. доктора пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Г.І. Іванюк. – К., 2014. – 590 с.
6. Корнетов Г. Б. Прогностическая функция истории педагогической / Г. Б. Корнетов // Психолого-педагогический поиск. – 2011. – № 1 (17). – С. 90–104.
7. Мелешко В. В. Управління розвитком сільської мало-чисельної школи : посібник / В. В. Мелешко. - К.: Пед. думка, 2013. – 103 с.
8. Новий тлумачний словник української мови: у чотирьох томах / уклад. В. Яременко, О. Сліпущко. – К.: Аконт, 1999. – Т. 2. – 911 с.
9. Онишків З. М. Підготовка студентів до роботи в початковій школі сільської місцевості : монографія / З. М. Онишків. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2015. – 382 с.
10. Савченко О. Я. Врахування у підготовці вчителя ситуації розвитку сучасної сільської школи / О. Я. Савченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської шко-ли : зб. наук. праць Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. – К., 2002. – Вип. 1. – С. 139–142.
11. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К.: А. П. Н., 2003. – 68 с.
12. Сухомлинський В. О. Особлива місія / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5-ти т. – К., 1977. – Т. 5. – С. 418–422.
13. Фізеші О. Й. Початкова школа на Закарпатті (друга половина XIX – початок XXI ст.) монографія / О. Й. Фізеші. – Ужгород : МДУ, 2015. – 528 с.
14. Щука Г. П. Проблеми розвитку сільської школи в українській педагогічній пресі в 50–80-ті роки XX століття [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Г. П. Щука ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Луганськ, 2007. – 20 с.

References

1. Bykov V. Yu. Modeli orhanizatsiynykh system vidkrytoyi osvity: [monohrafiya] / V. Y. Bykov. – K.: Ataka, 2008. – 684 s.
2. Bereziv's'ka L. D. Reformuvannya shkil'noyi osvity v Ukrayini u KhKh stolitti [Tekst] : monohrafiya / L. D. Bereziv's'ka ; In-t pedahohiky APN Ukrayiny. – K. : Bohdanova, 2008. – 406 s.
3. Hupan N. M. Ukrayins'ka istoriohrafija istoriyi pedahohiky / N. M. Hupan. – K.: APN, 2002. – 223 s.
4. Ivanyuk H. I. Pidkhody do vidboru dzhерельnoyi bazy doslidzhennya sotsial'no-pedahohichnykh zasad rozvytku sil's'koyi shkoly v Ukrayini (druha polovyna 50-kh – 90-ti rr. KhKh st.) / H. I. Ivanyuk // Pedahohichnyy dyskurs. – 2013. – Vypusk 15. – S. 271–279.
5. Ivanyuk H. I. Sotsial'no-pedahohichni zasady rozvytku sil's'koyi shkoly v Ukrayini (druha polovyna 50-kh – 90-ti rr. KhKh stolittya) : dys. doktora ped. nauk: spets. 13.00.01 «Zahal'na pedahohika ta istoriya pedahohiky» / H.I. Ivanyuk. – K., 2014. – 590 s.
6. Kornetov H. B. Prohnostycheskaya funktsyya ystoryy pedahohiky / H. B. Kornetov // Psykholohopedahohycheskyy poysk. – 2011. – # 1 (17). – S. 90–104.
7. Meleshko V. V. Upravlinnya rozvytkom sil's'koyi malochysel'noyi shkoly : posibnyk / V. V. Meleshko.- K.: Ped. dumka, 2013.- 103 s.
8. Novyy tлумachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy: u choty'r'okh tomakh / uklad. V. Yaremenko, O. Slipushko. – K.: Akonit, 1999. – T. 2. – 941 s.
9. Onyshkiv Z. M. Pidhotovka studentiv do roboty v pochatkoviy shkoli sil's'koyi mistsevesti : monohrafiya / Z. M. Onyshkiv. – Ternopil' : Navchal'na knyha – Bohdan, 2015. – 382 s.
10. Savchenko O. Ya. Vrakhuvannya u pidhotovtsi vchytelya sytuatsiyi rozvytku suchasnoyi sil's'koyi shkoly / O. Ya. Savchenko // Psykholoho-pedahohichni problemy sil's'koyi shkoly : zб. nauk. prats' Uman. derzh. ped. un-tu imeni Pavla Tychny. – K., 2002. – Vyp. 1. – S. 139–142.
11. Sukhomlyns'ka O. V. Istoryko-pedahohichnyy protses: novi pidkhody do zahal'nykh problem / O. V. Sukhomlyns'ka. – K.: A. P. N., 2003. – 68 s.
12. Sukhomlyns'ky V. O. Osoblyva misiya / V. O. Sukhomlyns'ky // Vybrani tvory : u 5-ty t. – K., 1977. – Т. 5. – S. 418–422.
13. Fizeshi O. Y. Pochatkova shkola na Zakarpatti (druha polovyna KhKh – pochatok KhKh st.) monohrafiya / O. Y. Fizeshi. – Uzhhorod : MDU, 2015. – 528 s.
14. Shchuka H. P. Problemy rozvytku sil's'koyi shkoly v ukrayins'kiy pedahohichnyy presi v 50–80-ti roky KhKh stolittya [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / H. P. Shchuka ; Luhan. nats. ped. un-t im. T. H. Shevchenka. – Luhans'k, 2007. – 20 s.

Берладин О. Б.

**НАЧАЛЬНАЯ ШКОЛА СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ В УКРАИНЕ
ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XX – НАЧАЛА XXI ВЕКА:
ИСТОРИОГРАФИЯ И ИСТОЧНИКОВАЯ БАЗА ПРОБЛЕМЫ**

В статье осуществлен историографический анализ проблем развития начальной школы сельской местности в Украине (II половина XX – начало XXI века): проанализированы основные подходы к отбору источников базы историко-педагогического исследования; проведено междисциплинарный отбор источников и историографической базы, обусловленный сущностными особенностями развития общеобразовательного учебного заведения I степени сельской местности на основе хронологического и проблемно-тематического подходов.

Историографический анализ проблемы исследования сделал получения новых знаний и выводов относительно педагогических явлений, вклада педагогической теории в обоснование тенденций и противоречий, которые были характерны для трансформации начальной школы сельской местности в определенных хронологических рамках. Определены перспективы в исследовании предложенной проблемы.

Ключевые слова: историография, ключевая база, подходы, междисциплинарный подход, проблемы развития начальной школы сельской местности.

Berladyn O.

**PRIMARY SCHOOLS IN RURAL AREAS OF UKRAINE
(SECOND HALF OF XX – BEGINNING OF XXI CENTURY):
HISTORIOGRAPHY AND SOURCE BASE OF THE PROBLEM**

The article presents historiographical analysis of the problems of rural primary school in Ukraine (second half of XX – beginning of XXI century). The basic approaches to the selection of base sources of historical and pedagogical research were analyzed.

Proved that the source base of problems of rural primary school development in Ukraine (the second half of XX – beginning of XXI century.) is a multi-faceted as the subject of research lies in the socio-economical (cultural, demographic) and pedagogical spheres. Conducted interdisciplinary selection of sources and historiographical bases caused by the essential features of the development of an educational institution and degree of rural areas on the basis of chronological and problem-thematic approaches.

Substantiated that in 60–80th of the XX century researches were carried out under the socio-economic, political and ideological demands of society, so many of sources material required new thinking, comprehensive analysis based on science, objectivity and unprejudiced (with no ideological dogma).

The second period of historiography and sources base of research problem (1991–2014) associated with significant changes in the life of Ukrainian society, the revival of the national education system, increasing interest to scientific study of the history of school education and pedagogical thought in Ukraine. At that stage there were scientific works, characterized by new issues, conditioned by priorities of education, its reforms (optimization, simulation, modeling, modernization of educational institutions network in rural areas including primary schools of the 1st degree).

Historiographical analysis of the study made it possible to obtain new knowledges and findings about educational phenomenon, educational theory contribution to study trends and contradictions that have characterized the transformation of rural primary school in chronological defined limits. The prospects of the proposed research problems were determined.

Keywords: historiography, source base, approaches, interdisciplinary approach, the problems of rural primary school.

Стаття надійшла до редколегії 11.05.2017